

"Що в імені твоєму, Вараш?"

"Перша історична згадка про Поліський край залишена старогрецьким вченим Геродотом (490-424 рр. до н.е.), який в своїх працях писав про існування моря на території сучасного Полісся. Пізніше вчені і мандрівники підтверджували його думку, і додавали, що Полісся це повна таємничість і загадковість. У стародавні часи поселення утворювалось на берегах річок, не виняток і ріка Стир. Про те, що ця місцевість була заселена ще у сиву давнину свідчать кам'яні знаряддя праці – ножі, наконечники, сокири, знайдені у цій місцевості. Рибальство й мисливство – основні заняття у ті часи, пізніше розвинулось тваринництво, а ще пізніше - землеробство.

«Археологічна карта Волинської губернії» складена українським вченим В.Антоновичем у 40-х роках 19 ст. дає перелік древніх курганів Волині. Описуючи кургани басейну річки Стир, вчений називає кургани біля села Чарторийськ, поблизу містечка Рафалівка і пише, що в двох верстах від села Бабка є овальне городище. Археолог Ю.Кухаренко у 1957-1958 роках досліджував цю місцевість. За описом дослідника городище знаходилось за 1 км від села Бабка за болотом, в урочищі Городище на східній окраїні невисокого піщаного узвишся. Називали його в народі Замкова гора. Дослідники городища Замкова гора датують його 9-10 ст. і пов'язують з літописним племенем дулібів. Ще у 20-ті роки минулого сторіччя із болота виднілась корма великого човна, що за переказами припливав до Замкової гори. Розкопки виявили на місці городища уламки глиняного посуду, кістки домашніх тварин та сліди поховань. Отже можна зробити висновок, що поселення в цій місцевості сягають тисячоліття.

Територія, на якій знаходилось село Вараш, входила до складу Київської Русі аж до її розпаду. З XII століття, була складовою частиною Галицько-Волинського князівства, яке проіснувало до 1340 року. Татаро-монгольська орда не досягла Полісся, яке своїми хащами і болотами відлякувало ординців. Із занепадом Галицько-Волинського князівства Волинь і Полісся з 1340 року стали складовою частиною великого князівства Литовського. З 1442 року село – власність князів Чарторийських. Внаслідок Люблінської унії 1569 року Волинь і Полісся стали головним об'єктом експансії польських феодалів. Відбувається закріпачення, ополячення, окатоличення населення. Та вперті поліщуки зберегли вірність своїй мові, культурі, традиціям і обрядам. І у 1774 році за меценатства князів Чарторийських у с.Вараш будується церква Архистратига Михаїла.

Перша відома нам ґрунтовна писемна згадка про село Вараш датується 1798 роком. Це «Відомості єпархії Житомирської повіту Луцького села Вараша церкви Архистратига Михаїла», які зберігаються у Державному архіві Волинської області. Окрім опису церкви

та церковно-служителів в них подаються дані і про село. Так вказується, що дворів було 39, населення - 277 чоловік: чоловічої статі – 140 чол., жіночої статі – 137 чол..

У Державному архіві Рівненської області зберігається ще один документ про Михайлівську церкву села Вараш, це «Відомість з приписною до церкви Полонської Луцького повіту села Вараша церкви Михайлівської за 1848 рік». У документі вказується, що побудована церква у 1774 році, дерев'яна, з такою ж дзвіницею до неї прибудованою. В архітектурі церкви застосований давньоруський тип хрестово-купольного храму. Будівничі церкви невідомі, з цього можна припустити, що будували церкву майстри з навколишніх сіл.

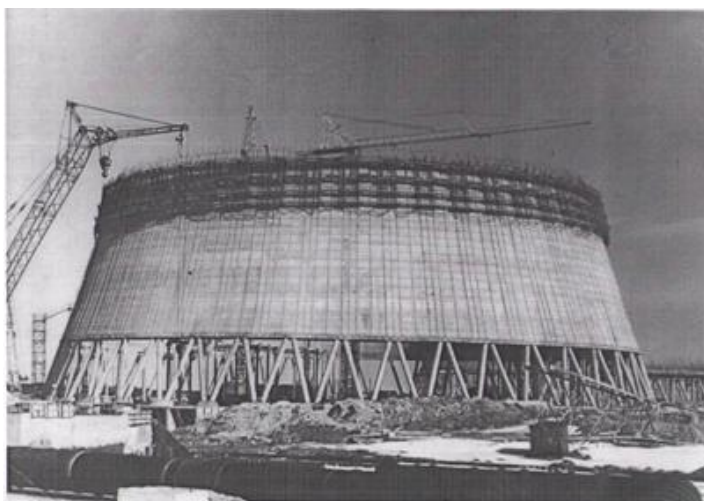
В розділі про прихожан церкви подаються дані, що число дворів налічувалось 40, кількість населення складала 301 чоловік: чоловічої статі - 160, жіночої статі – 141. З цих даних бачимо, що село на той час було досить великим, а отже засноване воно давно.

За третім поділом Польщі 1795 року Волинь в складі Правобережної України входить до складу Російської імперії. За новим адміністративно-територіальним поділом з 1797 року Вараш в складі Рафалівської волості Луцького повіту Волинської губернії з центром у Новоград-Волинську, а потім у Житомирі.

На початку 20-го століття, використавши дозвіл влади селитися на хуторах, село значно розбудовується. Так за «Списком населення місць Волинської губернії» (м.Житомир,1906.) в селі Вараш нараховується 103 селянських двори, 4 хутори та 747 чоловік населення. Село розвивалось завдяки вигідному річковому сполученню. По річці Стир ходив пароплав, водяне сполучення сягало Колок і Луцька. Тягнули по річці байдаки (баржі) та пляси (плоти з лісом) від Пінська до Луцька. Там, де Стир ділився на 2 рукави, на острові, стояв водяний млин, в районі профілакторію був другий. У Старій Рафалівці, біля мосту, також стояв млин, і ще один у с. Сопачеві.

17 вересня 1939 року прийшла в село радянська влада. На той час вже багато людей жило на хуторах і нова влада не зупиняла їх потік в далекі і близькі урочища. За даними Погосподарських книг №1 та №2 за 1947-1949 роки до Варашської сільської ради крім села Вараш входило ще п'ять хуторів: Остинець, Дебра, Приборовок, Бабки та Залипоче. Село з хуторами налічувало 195 дворів де проживало 897 чоловік населення. Першим

головою сільської ради був Пашко Олександр Максимович.

25 травня 1973 року міністр енергетики і електрифікації Петро Непорожній забив перший кілочок на місці спорудження атомної електростанції. Разом із електростанцією росло і розвивалось місто енергетиків.

Як назвати селище будівельників атомної станції не питали не тільки у жителів села, а навіть у самих будівельників. В Указі Президії Верховної Ради

Української РСР від 15 березня 1977 р. № 1826-ІХ «Про присвоєння найменування новозбудованому населеному пункту Володимирецького району Ровенської області» говориться: « Задовольнити клопотання обласних партійних і радянських органів з метою увічнення пам'яті Героя Радянського Союзу партизана-розвідника Миколи Івановича Кузнецова присвоїти новозбудованому населеному пункту Володимирецького району найменування – селище Кузнецовськ .»

І місто проковтнуло село...

В рішенні виконавчого комітету Ровенської обласної ради депутатів трудящих від 21 березня 1977 року №109 читаємо: «Село Вараш, в районі якого ведеться будівництво нового населеного пункту, включити в межі селища Кузнецовськ, виключивши його з облікових даних.»

Із попередніх даних видно, що будівництво починалося не на пустому місці, споконвіку тут жили селяни, які в піснях, вишиванках, ремеслах, побуті, хліборобстві зберігали

традиції поліського краю. Будівництво міста атомників розпочиналось на околиці села, а отже перейменовувати населений пункт не було потреби. Мудро вчинили на Хмельниччині залишивши автентичну назву Нетишин місту атомників.

Міста не ростуть на пустому місці. Кожне місто колись було селом, а кожне село, в свою чергу, починалося з 2-3 хат. Для переростання села у місто завжди повинен бути якийсь поштовх. Будівництво атомної станції було таким поштовхом для села Вараш. Селище атомників розпочало своє будівництво на околиці мальовничого поліського села, яке притулилося до звивистого берега річки Стир. Зносились дерев'яні хати, а на їх місці будувались багатоповерхівки. Багато хто з старожилів Вараша може сказати, що ось на цьому місці була моя хата, тепер залишились лише дерева.

Походження назви села Вараш і його значення невідоме. Професор О.Цинкаловський у своїй праці «Стара Волинь і Волинське полісся» на відміну від інших назв сіл і міст Волині на слові «Вараж» написав, напевно із-за відсутності першоджерел, лише таке речення: « Вараж, або Вараш, або ж Гвараж село Луцького повіту». Існує багато версій походження назви Вараш. Це або від слова ворожбит (вохв-віщун майбутнього) Варажб – Вараж – Вараш. А можливо, на думку варашанського художника Андрія Зіновійовича Пашка, від угорського варож – городище.

Із спогадів Андрія Зіновійовича ми дізнаємося, як він іще хлопчиком чув розповіді старих дідів про те, що тут колись було угорське поселення. На межі із Старою Рафалівкою височів панський маєток. Залишки графського городища та руїни пам'ятника графу Яну Конарі А. Пашко сам бачив у 1930 році. Висота тільки самого постаменту була більше 2.5 м. Угри тут могли оселитись тоді, коли угро-фінські племена переселялись з Уралу на північ та захід. Фіни пішли на північ, а шлях угрів пролягав через нинішнє Полісся в Західну Європу. До речі прізвище Пашко має угорські корені. У перекладі з угорської

слово «варож» означає містечко, поселення (як от місто «Дунай-варож»). Стерся з землі панський маєток, та місце те і досі називається в народі «панське», і живуть люди з прізвиськом Пашко, яке має угорські корені.

Підтвердженням можливого угорського походження слова є вживання П.А.Тутковським, відомим дослідником природи Західного Полісся, слова Вараж. Мандруючи правим берегом річки Стир і описуючи навколишню природу і села в своїй статті «Месторождения строительных камней в Луцком уезде Волынской губернии» (1912 р.) приводить написання назви села з твердим «ж»: « На правом берегу реки Стыри в полуверсте к западу от подножия горы Хотецкой (в народі-Хомецька) находится село Вараж. Пойма реки Стыри у с.Вараж достигает ширины свыше одной версты и образует большое топкое болото Ковалевку». З часом тверда угорська вимова «Варож, Вараж» перелилась у м'яку українську «Вараш». Є ще одна версія, яка має право на існування. Як пише В.Рожко, архівіст-дослідник з Луцька, в цих місцях часто бував князь Мономах. Київські князі дбали про охорону водних шляхів, що сполучали Поліську землю з Києвом. Прип'ять з притокою Стиром були стратегічною магістраллю для походів київських князів на Польщу та Литву, а також використовувались збирачами данини для князя. Тому на берегах річок стояли військові загоны – залогы.

На місці, де була залога із варягів, найманих воїнів із Скандинавії, могло утворитись поселення, а потім село, або вже існуюче поселення, через присутність варягів, отримало назву Варяг – Вараж – Вараш. На мою думку, остання версія заслуговує на глибоке дослідження.

Істориками та краєзнавцями висувається іще одна версія назви, яка може мати слов'янське коріння від імені язичницького бога Сварога. Сварог – Сварож – Варож – Вараж. Адже у Володимирецькому районі є село Сварині, а у Сарненському районі - село Сварицевичі, назви яких також можливо походять від імені бога Сварога. В такому випадку назву Вараш треба вимовляти з наголосом на першому складі.

Кожна географічна назва – пам'ятка історії та культури. Донедавна до неї відносилось і назва села Вараш. Бездумні ж хрестителі від комуністичної ідеології не задумуючись стерли з облікових даних давню назву «Вараш» замінивши її на чужу, штучну «Кузнецовськ». Великою втратою для історії є те, що ставши містом над Стиром, перлиною Українського Полісся, село втратило свою милозвучну, поетичну і загадкову назву, яка своїм віковим корінням проросла у давнє минуле.

У зв'язку з прийняттям закону України про декомунізацію стоїть питання перейменування назви міста. Дехто висловлюється за те, щоб залишити назву Кузнецовськ надавши їй нового змісту, дехто за нову назву.

Адже на запитання скільки років вашому місту з якою гордістю можна відповісти: моєму місту 574 роки, тому що перша писемна згадка про Вараш датується 1442 роком.

Відкинути історію - це значить відцуратися тих давніх традицій, перервати ту ниточку, яка з'єднує з роду в рід усіх українців. Тому, що без минулого не може бути майбутнього."